

Senjap jüpbesi

Category: Goşgular, Kitapcy, Magtymgulyny öwreniş

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Senjap jüpbesi SENJAP JÜPBESI

Magtymgulynyň söz mülküne myhman bolsaň, täsinden-täsin rowaýatlara, hekaýatlara we hakykatlara duş gelýärsiň. Şahyryň dünýäsine bir aralaşanyňdan soňra, ondan dolanma ýokdugyny her kim bilýändir.

Magtymgula çuňňur düşünmek üçin köp-köp kitaplary okamaly, köp-köp pikirleri jemlemeli bolýar. Haýsydyr bir zady gözläp otyrkaň hem başga bir täsin zadyň üstünden barýarsyň. Magtymgulynyň «Gözel sen» atly goşgusynda:

«Usta Japar işi, senjap jüpbesi...» – diýen setir bar. Bu ýerde agzalýan senjabyň nämeligini bilmek üçin «Türkmen klassyky edebiýatynyň sözlüğine» seretmeli bolýarys. Ol ýerde senjabyň täsin haýwandygy hakynda aýdylýar.

Geçmişde ýaşap öten meşhur musulman alymlarynyň biri Ad-Darir Antakiniň «Täsinlikler kitabynda» hem senjap hakynda maglumat bar. Mundan başga-da bu kitabyň içinden Magtymgulynyň ösümlük, haýwanat hem-de tebiçilik dünýäsinden söz açýan setirleriniň birnäçesine giňişleýin jogap berip biljek köp zatlaryň bardygyny aýtmalydyrys.

Bu kitapda ýazylyşyna görä, senjap – dört aýakly, göwresi pişigiňkä meňzeş bolan gysga guýrukly haýwandyr. Senjap, esasan, Şam töwereklerinde köp duş gelip, senuber agajyny halaýandyr. Ol şol agajyň üstünde ýaşaýandyr. Senjap ir-iýmişler bilen iýmitlenýär, onuň eti ýumşak. Eger onuň etini iýseň gyzgynyňy aýyrýar. Onun derisinden tikilen don ýa-da geým bedeniňi ýyly saklaýar, şonuň bilen birlikde hem ol endama örän ýakymlydyr. Senjap derisinden tikilen geýimi geýseň, özüňi duýsuňy gowulandyryýar. Häsiýetiň gowulanmagyna täsir edýär. Şeýle hem gowşak we ejiz adamlaryň dogumly bolmagyna ýardam berýär, nerw bilen baglanyşykly keselleri, agyrylary aýyrýar. Onuň tüýüni ýara ýapsaň peýdasy köp. O ýaranyň tiz bitmegine we gan akmasynyň kesilmegine peýda

edýär. Tüýüni bal bilen garyp, çişe daňsaň, gaýtarýar, ýagny, aýyrýar.

Ine, Magtymguly atamyzyň goşgularybda ady agzalýan senjap we onuň derisinden tikilen don, geým hakynda meşhur alym-tebipleriň ýazyp giden zatlarynyň käbiri şunuň ýalydyr. Seredip otursak, Magtymgulynyň bu zatlary agzamagynyň aňyrsynda nepisligiň we täsinligiň giden bir ummany ýatyr. Senjap jübhesiniň diňe bir endama ýakymlylygy däl, eýsem kesel bejerijilik häsiýetiniň barlygy hem aýan bolýar. Ine, şu ýagdaý hem Magtymguly şahyryň beýan edýän senjap jübhesiniň ýönekeý zat däldigini görkezýär.

■ «Hindige bagş etdiň...»

Diňe bir sungaty däl-de, öz tebigaty bilen hem dünýäni haýrana goýan Hindistan hakynda Magtymgulynyň goşgularynda köp setirlere duş gelýäris. Şahyryň Hindistany görmekligi arzuw edenligi we ol ýurt bilen baglanyşykly köp zatlar hakynda aýdyp geçenligini goşgy setirlerinden okap biläýmeli. Olaryň aňyrsynda bolsa geçmişiň gyzykly rowaýatlarynyň hem birnäçesi bar. Şahyryň:

«Hindige bagş etdiň ýeriň ýagşysyn» diýip aýdyşy ýaly, bu topragyň gözelligini wasp etmedik, bu ölkäni görmekligi höwes etmedik az-azdyr. Ýöne näme üçin, Hindistan owadanka?

Rowaýatlara görä, Allatagala Adam atany we How enäni ýaradyp, olara jennetde ýaşamaga rugsat beripdir. Ýöne şol ýerden zat datmazlygy olara tabşyrypdyr. Adamy perişdelerden hem ýokary goýýanlygy üçin Allatagaladan öýkeli gezip ýören, özüniň ulumsylygy sebäpli bolsa Onuň näletine duçar bolan, içi ahmyrdan, kineden doly şeytan Adam ata bilen How enäni azdyrmagyň ugruna çykýar. Ol ahyry How enäni yrýar, işdäsini açýar. How enäniň üsti bilen öz hilesini ulanyp, Adam atany-da nygmatdan iýer ýaly edýär. Şeýdip Allatagalanyň gadagan eden nygmatyndan iýip, günä işe goşandyklary üçin, olary jennetden çykaryp, Ýere kowýarlar.

Rowaýatda aýdylyşyna görä, How ene Arabystana, Adam ata bolsa Hindistana eltilipdir. Adam ata Hindistana baryp düşende, onuň

başynda, perişdeleriň, jennetiň gül-gunçasyndan, otundan, bag ýapraklaryndan owadan edip ýasan gül täji bar eken. Adam ata How enäni gözläp, bütin Hindi topragyny gezipdir. Şonda onuň başyndaky gül täjiň gunçalary, gülleri, ýaprakdyr otlary gurap-gurap, hersi bir ýerde gaçyp galypdyr. Ýöne olaryň jennet ösümligidigi üçin, topraga düşen badyna ýene-de gögermek bilen bolupdyr. Şonuň üçin hem jennetiň gül-gunçasy, gözəl daragtlarynyň ýapraklary, göze we jana ýakymly otlary bilen bezelen bu toprak dünýäniň iň owadan ýeri bolup galypdyr.

Rahmet GYLYJOW.

edebiyatwesungat_2000 Magtymgulyny öwreniş